

הפטרה מבוארת

על-פי המלבי"ם

שתי הלכות ביום

פרשת וישלח (למנהג האשכנזים)

ספר הושע פרק יא, ז - פרק יג, ד

בפרשת השבוע מסופר על מאבקו של יעקב אבינו במלאך, ומפטירים בפרשה זו, בה מוזכר ענין זה. הניבא הושע התנבא לישראל בזמן מלכותם של עוזיה, יותם, אחז ויהזקיה מלכי יהודה [יחד עם ישעיהו, עמוס ומיכה, שהתנבאו באותה תקופה]. ונבואה זו עוסקת בזמן שעלה מלך אשור על עשרת השבטים, ששומרון היתה בירתם, ומתייחסת מלכות זו לאפרים, שמשבט זה היה ירבעם בן נבט, ראשון למלכי ישראל.

פרק יא (א) בזמן שכבש מלך אשור את שומרון ורצה לכלות את עשרת השבטים, כבר סילק ה' את שכינתו מעליהם מחמת חטאייהם, וכביכול עלה למקומו שבשמים, אך עדיין לא התרחק לגמרי, אלא נמצא בין השמים לארץ, וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשׁוֹבְתֵי - ועם ישראל תולים את עיניהם אל ה', שישבו לשכון עליהם ולגאול אותם מאויביהם, וְאֵל עַל יְקַרְאָהּ יַחַד לֹא יְרוּמִם - ויקראו אליו כל ישראל יחד, שגם אם לא ישיב את שכינתו אליהם, לכל הפחות לא ירומם את שכינתו עוד לגבהי מרומים עד שישתלק מהם לגמרי, אלא ישאר קרוב אליהם. (ב) ועל בקשה זו משיב להם ה', על אף שחטאתם, אֵיךְ אֶתְנֶךָ אֶפְרַיִם - איך אתן אתכם, שבט המלוכה של אפרים, ביד מלך אשור, אֶמְנֶנְךָ יִשְׂרָאֵל - וכל שכן שאיני רוצה למסור את ישראל, שהם שאר השבטים שנגררו אחרי אפרים לחטוא, ביד האויב, ומחמת כן רצוני להוריד שכינתי לארץ ולהגן עליכם מפני מלך אשור, אבל מאידך, אם אכן ישיב ה' את שכינתו אליהם, הרי בהכרח יענישם בעצמו על רוב חטאייהם, וכפי שהיה בקדם וְעַמְרָה אֲדַמָּה וְצַבּוּיִם, שכאשר אמר ה' "אֲרַדְהָ נָא וְאָרְאָהּ" והוריד שכינתו לערים אלו, מיד נענשו ונהפכו, ואם כן אֵיךְ אֶתְנֶנְךָ כְּאֲדָמָה אֲשִׁימֶנְךָ כְּצַבּוּיִם - איך אגרום בהורדת שכינתי אליכם שתענשו מיד כאותם ערים שנהפכו מחמת ירידת ה' אליהם, ולכן על אף שְׁנֶהֱפַד עָלַי לִבִּי אליכם לטובה, ומחמת כן רצוני לרדת ולהגן עליכם מפני מלך אשור, הרי יַחַד נִכְמְרוּ נְחוּמֵי - אם ארצה להתעורר ולהתנחם על הרעה שביקשתי להביא אליכם על ידי מלך אשור, והוריד את שכינתי אליכם, הרי בהכרח אעניש אתכם בעצמי, כאשר תהיה שכינתי שרויה עליכם. (ג) ולכן בחר ה' בדרך הממוצעת, שלא יסלק את שכינתו עוד, אלא ישגיח עליהם ממקומו, ועל ידי זה לֹא אַעֲשֶׂה חֲרוֹן אַפַּי בשומרון על ידי מלך אשור, כפי שגזרתי בתחילה, שהיה מלך אשור עתיד לכלות אותם, אלא רק יגלו מארצם, ומאידך גם לֹא אֲשׁוּב אל תוך העיר לְשַׁחַת אֶפְרַיִם - שעל ידי השבת השכינה אל העיר בהכרח היתה העיר נשחתת, כעונש על חטאיה, כִּי אֵל אֲנֹכִי וְלֹא אִישׁ, ולכן ריחם עליהם ה' שלא לכלותם, ומחמת כן גם לא יוכל להמנע מלהשחיתם אם ירד בעצמו אל העיר, אלא בְּקִרְבָּךְ קְדוֹשׁ - ישאר ה' בקדושתו בקרב ישראל, כשייצאו לגלות מחוץ לעיר, וְלֹא אָבּוּא בְּעִיר - לא יוריד ה' שכינתו אל תוך העיר, כדי שלא להשחיתה. (ד) וכאשר ייצאו אל מחוץ לעירם, כבר ימצאו שם כביכול את שכינת ה' ההולכת עמם בגלות, וְאֲחֵרֵי ה' יִלְכוּ בגלותם, ובגלות לא תהיה הנהגתו גלויה, אלא פְּאֲרִיָה יִשְׂאֵג - תסתתר השגחתו על ישראל בדרכי הטבע, שיטה את לב מלכות בבל, המשולה לאריה, לטובת ישראל, עד שייראה כאילו מלך בבל מעצמו מנהיג אותם בחסד וברחמים, אבל באמת תהיה זו השגחת ה', והמשיל זאת לכך שהשגחת ה' תתבטא בשאגת האריה, שזו ההנהגה הגשמית של מלכות בבל, אך זה יהיה רק בשנות הגלות שמסתיר ה' פניו מהם, אבל לאחר זמן, כִּי הוּא יִשְׂאֵג - ישאג ה' בקולו האמיתי, כלומר בהנהגתו הגלויה, שיעשה להם נפלאות כימי קדם, וְיַחֲרֹדוּ בְּנֵי מִצְרַיִם - ואז ימהרו בני ישראל הנמצאים בצד מערב לחזור מהגלות. (ה) ובאותה שעה יַחֲרֹדוּ יִשְׂרָאֵל כְּצַפּוֹר מִמְצְרַיִם, וְכִיּוֹנָה מֵאֶרֶץ אֲשׁוּר, וְהוֹשְׁבֵתַיִם עַל פְּתֵיהֶם שְׂבָאֲרָץ יִשְׂרָאֵל, נָאִם ה'. (ו) סִבְבֵנִי בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם - אפרים, שהוא שבט המלוכה, הכחישו וכפרו ביסודות האמונה, כי אמרו על העגלים 'אלה אלהיך ישראל', וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל - ושאר השבטים, היו מרמים ומשקרים בדברים שבין אדם לחבירו. וכנגד זה, וְהִנֵּה עַד רֹד - עדיין מושל עם אֵל, כי בימי יותם וחזקיהו מלכי יהודה היו מושלים ביראת ה', וְעַם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן - משותף עם הקדושים, לנהוג בנאמנות וללא מרמה בעניינים שבין אדם לחבירו. (ז) אבל אֶפְרַיִם, רָעָה רוּחַ וְרֹדֵף קֳדָיִם בעניני האמונה, שהם עובדים עבודה זרה, כֹּל הַיּוֹם כְּזָב וְשֹׁד יִרְבֶּה בדברים שבין אדם לחבירו. ובנוסף לכך מכין לעצמו מוקש שיגרום לו לגלות מהארץ, וּבְרִית עִם אֲשׁוּר יִכְרְתוּ - כי מצד אחד יש לו ברית עם מלך אשור, וְשִׁמּוֹן לְמִצְרַיִם יוֹבֵל - ומאידך מוביל הוא שמן למצרים, כדי למרוד במלך אשור, וזו היתה סיבת גלותם בדרך הטבע. (ח) וְרִיב לֵה' עִם יְהוָה - והריב שיש לאפרים ושאר השבטים עם שבט יהודה, הוא באמת ריב שיש להם עם ה', כי הריב היה על כך שבט יהודה דבק בעבודת ה', ושבט אפרים דבק בחטאות ירבעם בן נבט, ומשך אחריו את שאר השבטים, וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב בְּדַרְכָּיו - ובהנהגה זו של מריבה עם אחיהם משבט יהודה חשבו ישראל שהם הולכים בדרכיו של יעקב אבינו, כְּמַעֲלָלָיו יֹשִׁיב לו - וכן בעבודת העגלים ניסו להיתלות בהנהגתו של יעקב. (ט) כי יעקב, בְּבִטּוֹן עַקֵּב אֶת אֲחִיו, וכן יעשו הם שרודפים הם את אחיהם משבט יהודה, וּבְאִוְנוֹ שָׁרָה אֶת אֱלֹהִים - ובכוחו נלחם יעקב עם המלאך שנגלה אליו בפנואל ונאבק איתו. (י) וְיִשְׂרָאֵל מִלֶּאֲדָ וַיִּכַּל, כי שם נצח יעקב את המלאך, ואז בָּכָה המלאך וַיִּתְחַנֵּן לוֹ שִׁישַׁלְחֵנוּ, ויעקב לא רצה לשלחו עד שיוודה על הברכות שבירכו יצחק, ואמר לו המלאך שִׁבְבִית אֵל מִצְאָנוּ, ויודה על הברכות, וכתוספת על כל הדברים הללו, שהם אמיתיים, הוסיפו בני אפרים ואמרו וְשִׁם יִדְבַר עֲמֹנוּ - שאותו מלאך נשאר שם, בבית אל, והוא מתגלה אלינו ומדבר איתנו בעת עבודת העגלים, והוא האמצעי ביננו לבין ה', וממשיך להשפיע עלינו מברכותיו

לתרומות והקדשות: 0765-404-360

ארגון 'שתי הלכות ביום' שולח מגוון לימודים בנושאים שונים, ובכמה שפות. מעוניין ללמוד ולהבין את שאר פרקי הנ"ך? הצטרף למסלול לימוד 'נ"ך מבואר' של ארגון 'שתי הלכות ביום', ותקבל פרקי נ"ך מבוארים, בכל בוקר ישירות לתיבת הדוא"ל שלך!

להצטרפות לאחד או יותר ממסלולי הלימוד בדוא"ל: office@2halachot.org

גם עתה. (ט) ועל טענות אלו משיב להם הנביא, הרי בני ישראל אינם מקבלים את השפעתם משום מלאך או מזל, אלא רק מה', וה' הוא אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת - מולך על כל צבא השמים והמלאכים, ה' זָכְרוּ - הוא המוזכר אצלנו בשם הוי"ה, ולא בשמות המלאכים או המזלות, ואם כן למה תבטחו על מלאך או על שר. (י) וְאַתָּה בְּאַלְהֵיךָ תִּשׁוּב - התנאי שתשוב למדרגתך הקדושה היא על ידי אלוך, ולא על ידי מלאך או שר, והדרך לכך היא על ידי שְׁחָסֵד וּמִשְׁפָּט שְׁמֵר, וְקוּה אֶל אֱלֹהֵיךָ תִּמְיֵד, ולא למלאכיו. (יא) לאחר שביאר הנביא את חטאם של שבת אפרים בענין האמונה, חוזר לבאר את חטאם של ישראל בענינים שבין אדם לחבירו, כְּנַעַן - הסוחר העוסק במשא ומתן, מחזיק בְּיָדוֹ מֵאֲזֵנֵי מְרֻמָּה, לַעֲשֶׂק אֶהֱב. (יב) וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם שֶׁאֵין עוֹוֹן בְּכֶךָ שֶׁהוּא מְרַמֶּה בְּמִשָּׂא וּמִתֵּן, כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ גּוֹזֵל מִמֶּשׁ בִּיד חֲזָקָה, אֲךָ עֲשִׂיתִי מִצְּאֵתִי אוֹן לִי - מצאתי דרך להתעשר בעסקי, כִּל יִגְיעִי לֹא יִמְצְאוּ לִי עוֹן אֲשֶׁר חָטָא - מאחר והשגתי את העושר על ידי שהתייעתי במסחרי, לא יוכלו למצוא לי חטא, ואין זה נחשב לעוון מה ששקלתי במאזני מרמה. (יג) ועל טענה זו משיב לו ה', וְאַנְכִי ה' אֱלֹהֵיךָ עוֹד מֵאַרְץ מִצְרַיִם, כי כשהיו ישראל בארץ מצרים היו עניים ולא יכלו להלוות בריבית ולא לרמות במסחר [ולכן על מצוות אלו מוזכרת בתורה יציאת מצרים], ורק מחמת חסד ה' שהוציא את ישראל ממצרים יש להם אפשרות לסחור ולהלוות, ואם תמשיכו לרמות במסחרכם, אחזירכם לימיכם הראשונים, ועד אוֹשִׁיבְךָ בְּאֶהְלִים, כעניים חסרי בית, כִּימִי מוֹעֵד - כזמן היותך בארץ מצרים. (יד) וְדַבַּרְתִּי עַל הַנְּבִיאִים - שלחתי נביאים רבים לישראל להחזירם בתשובה, כי באותו זמן היו כמה מאות נביאים מתלמידיו של אליהו הנביא שהתנבאו לישראל, וְאַנְכִי חֲזוֹן הִרְבִּיתִי וּבִיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה - שלחתי נביאים רבים המתנבאים על ידי הדמיות ומשלים כדי לעורר את לב העם לתשובה, וכל זה לא הועיל. (טו) אִם גִּלְעָד אָוֶן - אם העיר גלעד העיזה להרוג את כל מאות הנביאים מתלמידי אליהו, כי בגלעד הרגה איזבל אשת אחאב מלך ישראל את הנביאים, אֲךָ שָׁוְא הָיוּ - נמצא שלחנים התנבאו כל אותם נביאים, כי על ידי זה, בַּגִּלְגָל שְׁוֹרִים זָבָחוּ - כנגד כל אחד מנביאי ה' שהרגו הקריבו שור לעבודה זרה, גַּם מִזְבְּחוֹתֵם כָּגִלְגַל עַל תִּלְמִי שְׂדֵי - וכן הקימו מזבח לעבודת הבעל כנגד כל נביא ה' שהרגו, וחשבו שבזה יכפרו על דם הנביאים ששפכו. (טז) והנה על שתי התוכחות שהוכיח ה' את אפרים, על עבודת העגלים ועל הרמאות בעניני מסחר, השיבו אפרים למוכיחיהם בדרך ליצנות ולעג, ועל מה שהוכיחו אותם הנביאים בענין הרמאות במשא ומתן השיבו, וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם - הרי הוצרך יעקב לברוח מפני עשיו אחיו לשדה ארם מחמת שרימה אותו בענין הבכורה והברכות, ואם כן הלא גם יעקב נהג ברמאות עם אחיו, וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים אֲצֵל לִבְן בְּאִשָּׁה - תמורת רחל, ואחר כך רימה אותו לבן ומסר לו את לאה, והתקיימה בידו הרמאות, וּבְאִשָּׁה שָׁמֵר - שהרי הוצרך יעקב לשמור את צאן לבן עוד שבע שנים נוספות תמורת רחל, הרי שכבר בזמן האבות היו נוהגים לרמות במשא ומתן. (יז) ולגבי התוכחה השניה שהוכיחו אותם על עבודת העגלים, משיבים בני אפרים שהם זקוקים לאמצעי בינם לבין ה', ומביאים לכך ראיה, וּבְנֵיבֵיא - והרי על ידי נביא הַעֲלָה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְנֵיבֵיא נִשְׁמֵר - וגם אחר כך היו הנביאים אמצעי בין ישראל לבין ה', ולכן הם עושים את העגלים, שיהיו אמצעי בינם לבין ה'. (יח) הַכְּעִיס אֶפְרַיִם את המוכיחים אותו, תִּמְרוּרִים - בתשובות אלו של לעג וליצנות. וכיון שכמה ממלכי ישראל הרגו את המלכים הקודמים כעונש על כך שעבדו עבודה זרה, ולאחר שמלכו הם בעצמם, עבדו גם הם עבודה זרה, מצויר זאת הנביא כאילו האדון ההרוג קם על עבדו שהרגו, וְדַמְיוֹ עָלָיו יְטוֹשׁ - ומשליך עליו את דמו שנשפך בחינם, וְחִרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדָנָיו - והאדון ישיב עליו את חרפתו שחירף אותו בשעה שהרגו, על כך שהוא עובד עבודה זרה. (יט) כְּדָבַר אֶפְרַיִם - הרי בשעה שאמר ירבעם בן נבט משבט אפרים לעבוד את העגלים, היה זה מחמת רִתָּת - פחד שהיה לו, נִשְׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל - כיון שהיה הוא נשיא בישראל, ופחד שאם יעלו ישראל לרגל לירושלים ישבו למלך יהודה, ויהרגוהו, והגם שעבד לעגלים מחמת פחד, וַיֹּאשְׁם בְּבַעַל - היה הדבר נחשב לו לאשמה, וַיָּמָת - והרגוהו העם כעונש על כך. (כ) וַעֲתָה, אחרי שהרגוהו העם כעונש על חטא זה, יוֹסֵפוּ לְחָטָא בעוון זה ממש, ובאופן חמור יותר, כי עד עתה המלך הוא שעשה את העבודה זרה, והוא הכריח את העם לעבוד לעגלים, ואילו עתה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם העם מעצמם את הַמִּסְכָּה, ועשאוהו מִכֶּסֶפִּים, כְּתִבּוּנִים - ועשאוהו כפי הבנתם ורצונם, עֲצָבִים מַעֲשֵׂה חֲרָשִׁים כָּלָה - הפסל העשוי כולו מעשה חרש, לָהֶם הֵם אֲמָרִים - כאילו אומרים הפסלים לאותם אנשים הבאים לעובדם, זָבָחִי אֲדָם - וכי ראוי הדבר שאותם שהרגו את המלך ואנשיו כעונש על כך שעבדו עבודה זרה, עֲגָלִים יִשְׁקוּן - יבואו כעת לנשק את העגלים ולעובדם, והרי בכך הם מוכיחים שהריגת המלך לא היתה כדיון, אלא כרצח חינם. (כא) לָכֵן יִיעֲנֶשׂוּ בְכֶךָ שִׁיְהִי כְּעֵנֹן בְּקָר - כמו ענן הבא בבוקר, ונדמה שהוא מביא עמו גשמי ברכה, ולאחר זמן הוא כלה והולך לו, כך לא תבוא אליהם הטובה והברכה, וְכִטֵּל מִשְׁפִּים הִלַּךְ - וגם אם תגיע אליהם איזו טובה, יהא זה כטל הממחר להסתלק, ומלבד מניעת הטובה תבא אליהם הגלות כעונש, ובתחילה יהיה זה כְּמִץ יִסְעָר מִגֶּרֶן - כדרך שהרוח נושאת את המוץ, שהוא הפסולת של התבואה, כך ייגלו בתחילה רק הרשעים, וְכַעֲשׂוֹן מֵאַרְבֶּה - ולבסוף יהיה זה כעשן היוצא מהארובה, שהרוח נושאת את כולו, וכך יגלו לבסוף כולם, גם הצדיקים. (כב) וכנגד מה שאמר בני אפרים, שזקוקים הם לאמצעי בינם לבין ה', משיב להם ה', וְאַנְכִי ה' אֱלֹהֵיךָ מֵאַרְץ מִצְרַיִם, שהוצאתיך משם בעצמי ללא שליח, וְאַלְהִים זולָתִי לֹא תִדְעוּ, כי אין שום כח אלהי מלבד ה', וּמוֹשִׁיעַ אֵין בְּלֹתִי, כי אין שום מושיע אחר שנשלח אליכם, אלא ה' בעצמו הושיע את ישראל:

לתרומות והקדשות: 0765-404-360

